

Wstęp

Światowa opinia publiczna z niepokojem obserwuje eskalację przemocy i wzrost zagrożeń terrorystycznych ze strony organizacji takich jak Al-Kaida i Państwo Islamskie. Dodatkowe obawy budzi coraz większa fascynacja działalnością terrorystyczną okazywana przez młode pokolenie, w tym obywateli zachodnich rekrutowanych przez zwolenników dżihadyzmu¹. Tragiczne zamachy terrorystyczne z 11 września 2001 r. w Stanach Zjednoczonych, eksplozje na stacjach kolejowych w Madrycie w 2004 r. i londyńskim metrze w 2005 r., a następnie krwawe ataki ze strony Państwa Islamskiego pokazują, że terroryzm stał się jednym z największych wyzwań XXI wieku.

Przedmiotem badań w niniejszej książce są rozmaite środki retoryczne zawarte w manifestach ugrupowań Al-Kaida i Państwo Islamskie. Organizacje te odwołują się w kampanii wizerunkowej i agitacyjnej do arabskiej retoryki polityczno-religijnej czerpiącej wpływy z norm klasycznej sztuki oratorskiej (ar. *balāġa*) oraz zasad dyskursu liturgicznego łączącego wątki religijne z politycznymi (ar. *ḥutba*). Badania zawarte w pracy mają wykazać, iż odpowiednie figury retoryczne i tropy stylistyczne wpływają na emocje audytorium i skuteczność przekazu oraz aktywność i popularność radykalnych środowisk islamistycznych w przestrzeni publicznej oraz medialnej. Celem pracy jest również przedstawienie spójnego modelu współczesnej retoryki polityczno-religijnej na podstawie manifestów grup dżihadystycznych.

Zważywszy na szeroki zakres badań i źródeł kształtujących koncepcję dyskursu religijno-politycznego w świecie arabskim, w książce przyjęto metodologię polegającą na analizie retoryki dżihadystycznej na podstawie reguł klasycznej *balāġa*, która wciąż stanowi zasadniczy punkt odniesienia, jeśli chodzi o współczesne studia nad normami skutecznej perswazji i komunikacji językowej w świecie arabskim. Zasady klasycznej retoryki pozwalają również uniknąć niejasności i chaotyczności w praktycznym zastosowaniu

---

¹ Termin dżihadyzm jest omawiany szerzej w dalszych częściach książki.

określonych tropów oraz figur retorycznych. W pojedynczych przypadkach zastosowano zachodnią terminologię retoryczną z uwagi na brak precyzyjnego odpowiednika arabskiego. Wyjątkiem jest ostatni rozdział książki, w którym zaprezentowano różne techniki perswazyjne stosowane przez Państwo Islamskie. W trakcie analizy tego zagadnienia korzystano z teorii odnoszących się do zachodniej retoryki wizualnej, która wpłynęła na postrzeganie obrazowanego wyrażania myśli w świecie arabskim.

Niniejsza książka zawiera pięć rozdziałów, wstęp, zakończenie, bibliografię i indeks osób. Pierwszy rozdział poświęcony jest politycznemu islamowi oraz ideologii radykalnych grup islamistycznych. Ma on przybliżyć czytelnikowi charakter omawianych ugrupowań terrorystycznych. Drugi odnosi się do koncepcji współczesnej retoryki polityczno-religijnej w świecie arabskim i obejmuje rozważania na temat klasycznej *balāġa*, liturgii muzułmańskiej, jak i zachodnich koncepcji retorycznych. Zaprezentowano w nim również aktualny stan badań nad wykorzystaniem reguł *balāġa* w dyskursie polityczno-religijnym. Rozważania zawarte w trzecim i czwartym rozdziale są ściśle związane z zasadniczą częścią pracy i dotyczą zastosowania określonych reguł klasycznej retoryki arabskiej przez organizacje Al-Kaida i Państwo Islamskie. Przedmiotem analiz w trzecim rozdziale są przede wszystkim manifesty Osamy bin Ladena² opublikowane latach 2001–2011³, tj. do czasu śmierci przywódcy ugrupowania. W mniejszym stopniu poruszono wystąpienia jego zastępcy, Aymana az-Zawāhiriego, który pozostawał w cieniu lidera organizacji, choć był współautorem wielu oświadczeń. Osobny podrozdział zawiera analizę oświadczeń i manifestów publikowanych przez regionalne komórki tych organizacji. Badania zawarte w czwartym rozdziale obejmują z kolei wystąpienia oraz oświadczenia przywódcy Państwa Islamskiego – Abū Bakra al-Baġdādiego. Piąty rozdział poświęcony jest nowatorskim technikom perswazji stosowanym przez ugrupowanie Państwo Islamskie, które wykorzystuje w swojej działalności metody perswazji charakterystyczne dla środków masowej komunikacji

---

² Właściwa transkrypcja imienia lidera organizacji to Usāma Ibn Lādin. W przestrzeni publicznej i medialnej upowszechniła się jednak forma Osama bin Laden, którą zastosowano również w niniejszej książce.

³ Należy zaznaczyć, iż większość manifestów organizacji Al-Kaida pochodzi z serwisów internetowych, które zostały zablokowane lub występują pod zmienionymi nazwami. Materiały te zostały zgromadzone w prywatnym archiwum autora książki. Duża część publikacji liderów Al-Kaidy jest dostępna w specjalnym serwisie katarskiej stacji telewizyjnej Al-Dżazira. Zob. <http://www.aljazeera.net/specialcoverage/coverage2006/2006/5/14/خطابات-بن-لادن-والظواهرى> [dostęp: 24.04.2016].

związanych z serwisami internetowymi, ilustrowanymi czasopismami, materiałami multimedialnymi oraz mediami społecznościowymi.

W pracy korzystano głównie ze źródeł publikowanych w języku arabskim. Dotyczy to w szczególności analizy manifestów liderów wymienionych organizacji terrorystycznych. W ograniczonym stopniu wykorzystano również materiały opublikowane w języku angielskim i francuskim obejmujące między innymi niektóre czasopisma ugrupowania Państwo Islamskie.

Przykłady arabskie zawarte w książce opierają się na systemie transkrypcji ISO (International Organization for Standardization). Imiona i nazwy własne takie jak na przykład Al-Kaida czy Osama bin Laden, które są dość dobrze utrwalone w polskiej przestrzeni publicznej, bazują na systemie uproszczonej transkrypcji języka arabskiego zaproponowanym przez Bogusława R. Zagórskiego i Komisję Standaryzacji Nazw Geograficznych poza Granicami Rzeczypospolitej Polskiej (KSNG)⁴.

---

⁴ Materiały Komisji Standaryzacji Nazw Geograficznych poza Granicami Rzeczypospolitej Polskiej (KSNG): <http://ksng.gugik.gov.pl/pliki/latynizacja/arabski.pdf> [dostęp: 12.03.2015].